

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ РОСЛИН

МАЛЬЧИК О.М. - аспірантка кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука, Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0009-0004-6102-8530>

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.24>

У статті проведено комплексний аналіз юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту рослин. Розглянуто поняття, види та особливості застосування кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності. Виявлено основні проблеми правового регулювання та практики притягнення до відповідальності, зокрема недостатню суворість санкцій, розмиті механізми контролю та обмежене використання превентивних інструментів. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства, включно з систематизацією видів правопорушень, посиленням превентивних заходів та гармонізацією норм із міжнародними стандартами. Комплексне застосування всіх форм юридичного впливу сприяє ефективному захисту рослинного світу, дотриманню екологічних норм і сталому розвитку аграрного та природоохоронного секторів України.

Ключові слова: юридична відповідальність, захист рослин, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність

Актуальність

Питання визначення юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання рослинного світу на сьогодні залишаються дискусійними як у доктрині права, так і в практиці правозастосування. Це пов'язано зі складністю правового регулювання відповідних суспільних відносин, їх міжгалузевим характером та фрагментарністю нормативно-правових ак-

тів, що регулюють охорону і використання рослинного світу.

Обмежена кількість комплексних фахових досліджень у цій сфері та відсутність єдиного, системного підходу в національному законодавстві ускладнюють визначення видів, підстав і меж юридичної відповідальності за відповідні правопорушення. Наявні прогалини й колізії між нормами екологічного, адміністративного, цивільного та кримінального права негативно впливають на ефективність притягнення винних осіб до відповідальності.

За умов посилення антропогенного впливу на довкілля та інтенсифікації використання природних ресурсів особливої ваги набуває потреба в удосконаленні правового регулювання відповідальності за порушення законодавства у сфері використання рослинного світу з метою забезпечення його охорони, раціонального використання та відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У наукових дослідженнях, присвячених правовому регулюванню охорони та захисту рослин, значну увагу приділено питанням юридичної відповідальності за порушення вимог відповідного законодавства. У працях вітчизняних учених аналізуються теоретичні підходи до визначення поняття юридичної відповідальності, її видів та особливостей застосування у сфері захисту рослин. Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблема-

тики зробили О. В. Басай, А. П. Гетьман, І. М. Швердіна, П. В. Мельник, І. В. Гиренко, М. В. Краснова, Л. В. Мендик, А. К. Соколов та інші науковці.

Водночас більшість наукових праць зосереджена на аналізі окремих аспектів охорони рослинного світу або окремих його об'єктів, зокрема лісових насаджень, флористичних ресурсів чи зелених насаджень у межах населених пунктів. У межах таких досліджень розглядалися питання відповідальності за порушення законодавства про захист рослин, удосконалення інституту юридичної відповідальності у сфері охорони рослинного світу, а також особливості застосування адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за відповідні правопорушення.

Разом із тим комплексний аналіз юридичної відповідальності саме за порушення законодавства у сфері захисту рослин залишається недостатньо розробленим у наукових публікаціях, що зумовлює необхідність подальшого дослідження зазначеної проблематики з урахуванням сучасних викликів та стану національного законодавства.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту рослин, визначення її поняття, видів та особливостей застосування, а також виявлення проблем правового регулювання й практики притягнення до відповідальності з метою обґрунтування напрямів удосконалення чинного законодавства України в цій сфері.

Виклад основного матеріалу

У межах реалізації державної аграрної політики України передбачається не лише забезпечення належного рівня охорони навколишнього природного середовища та захисту здоров'я населення, а й використання юридичних механізмів відповідальності за недотримання норм, що регулюють сферу захисту рослин. Оскільки захист рослин є складовою функціонування агропромислового комплексу, а правопорушення в цій галузі можуть спричинити значні економічні, екологічні та соціальні наслідки, необхідність належного правового реагування є

об'єктивно обґрунтованою. У зв'язку з цим ефективно застосування заходів юридичної відповідальності відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності, безпеки та сталого розвитку аграрного сектору.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про захист рослин має істотне значення для забезпечення дотримання фітосанітарних вимог, запобігання поширенню шкідливих організмів та підтримання екологічної рівноваги в аграрній сфері. Нормативно-правове регулювання відповідальності у цій галузі передбачає застосування як адміністративних, так і кримінальних санкцій до осіб, які допустили відповідні правопорушення.

У правовій доктрині юридичну відповідальність традиційно визначають як реалізацію передбачених законодавством санкцій, що зумовлюють для правопорушника негативні наслідки особистого, майнового або організаційного характеру. Вона також розглядається як застосування встановлених законом заходів державного примусу до осіб, які вчинили правопорушення, з метою їх виправлення та відновлення порушеного правопорядку. На відміну від інших форм соціальної відповідальності, юридична відповідальність ґрунтується виключно на нормах чинного законодавства та реалізується через діяльність уповноважених державних органів [1, с. 255].

Юридична відповідальність виступає невід'ємним елементом механізму правового регулювання суспільних відносин, у тому числі у сфері захисту рослин. Вона забезпечує дотримання встановлених законодавством вимог, спрямовуючи поведінку суб'єктів у межах визначених правил. У цій галузі відповідальність настає, зокрема, за порушення режимів захисту рослин, недотримання порядку застосування засобів захисту рослин або ігнорування приписів щодо особливо небезпечних шкідливих організмів. У межах такої відповідальності поєднуються загальноправові та спеціальні засоби впливу, що свідчить про її міжгалузевий характер у системі аграрних та екологічних правовідносин.

У наукових працях з екологічного права також приділяється увага тлумаченню юри-

дичної відповідальності за порушення норм, що регулюють охорону та використання об'єктів рослинного походження. Зокрема, у дисертаційному дослідженні О. В. Басай зазначається, що відповідальність у цій сфері є складним правовим інститутом, який об'єднує сукупність заходів державного впливу. Така відповідальність має характер правоохоронного правовідношення, у межах якого до правопорушника застосовуються передбачені законодавством санкції з метою відновлення порушених прав та запобігання новим правопорушенням у сфері охорони рослинних ресурсів [2, с. 88].

На думку А. П. Гетьмана, юридична відповідальність у сфері охорони та використання об'єктів рослинного світу є формою державного примусу, спрямованою на забезпечення реалізації встановлених законом спеціальних вимог. Вона може проявлятися як у застосуванні каральних санкцій, так і у використанні компенсаційних механізмів, спрямованих на відновлення порушеного правового стану та стимулювання дотримання екологічно значущих норм [3, с. 456]. У випадку порушення законодавства про захист рослин така відповідальність виникає внаслідок протиправних дій або бездіяльності, що порушують встановлений порядок захисту рослин, запобігання їх ураженню шкідниками і хворобами та забезпечення належного фітосанітарного стану. Подібні порушення можуть завдавати безпосередньої шкоди рослинному світу або створювати загрозу його деградації, що зумовлює застосування до винних осіб адміністративної, цивільно-правової чи кримінальної відповідальності.

На нашу думку, підхід, запропонований А. П. Гетьманом, є обґрунтованим і доцільним для аналізу юридичної відповідальності у сфері захисту рослин, оскільки він охоплює як каральний, так і компенсаційний елементи. Водночас у сучасних умовах розвитку законодавства про захист рослин доцільним є розширення цього підходу з урахуванням відповідальності за порушення міжнародних фітосанітарних стандартів та належного правового регулювання діяльності операторів ринку у сфері захисту рослин.

Узагальнення наукових підходів дає підстави розглядати юридичну відповідальність через декілька взаємопов'язаних вимірів. По-перше, вона характеризується багатогранністю, оскільки поєднує каральний аспект, що полягає у застосуванні санкцій до правопорушника, а також превентивний і компенсаційний напрями, спрямовані на відновлення порушених екологічних прав та належного стану об'єктів рослинного світу. По-друге, юридична відповідальність виступає формою реагування держави на вчинене правопорушення, адже у вузькому розумінні вона проявляється через застосування державою відповідних заходів впливу до осіб, які порушили вимоги законодавства про рослинний світ. По-третє, у широкому значенні юридична відповідальність охоплює не лише систему санкцій, а й обов'язок усіх суб'єктів правовідносин неухильно дотримуватися екологічних норм, спрямованих на забезпечення охорони рослинного світу. По-четверте, вона розглядається як особливий правовий зв'язок між державою, її уповноваженими органами та правопорушником, у межах якого держава реалізує передбачені законом заходи впливу [4, с. 118].

З урахуванням наведених наукових підходів до розуміння юридичної відповідальності в екологічному та аграрному праві, а також беручи до уваги специфіку правовідносин, пов'язаних із використанням і поводженням із засобами захисту рослин, доцільним є формулювання відповідного визначення цього правового інституту.

Таким чином, юридична відповідальність за порушення у сфері захисту рослин слід розуміти як передбачену законодавством систему заходів примусового, превентивного та компенсаційного характеру, що застосовується до фізичних і юридичних осіб у разі невиконання або порушення встановлених вимог щодо виробництва, обігу, застосування, транспортування та зберігання засобів захисту рослин, а також у разі недотримання фітосанітарних стандартів і вимог щодо охорони довкілля та здоров'я людини.

У правовій доктрині загальноновизнаним є поділ юридичної відповідальності на окре-

мі види, кожен із яких має власну специфіку залежно від характеру правопорушення. Так, кримінальна відповідальність настає за вчинення злочинів і передбачає застосування найбільш суворих заходів покарання. Адміністративна відповідальність виникає у разі порушення норм адміністративного права та реалізується шляхом застосування штрафів, попереджень та інших адміністративних стягнень. Дисциплінарна відповідальність застосовується в межах трудових або службових правовідносин і спрямована на забезпечення трудової дисципліни та належного порядку. Водночас майнова (цивільно-правова) відповідальність полягає у відшкодуванні шкоди, заподіяної неправомірними діями або бездіяльністю однієї особи іншій.

У більшості випадків так звана «екологічна» відповідальність не виділяється як самостійний вид юридичної відповідальності, а виступає сферою застосування загальноновизнаних її форм. Наприклад, шкода, завдана довкіллю, може слугувати підставою для цивільно-правової відповідальності (відшкодування заподіяної шкоди), адміністративної відповідальності (накладення штрафів за порушення природоохоронних норм), кримінальної відповідальності (у разі значної шкоди або настання небезпечних наслідків), дисциплінарної відповідальності (у випадку службових порушень посадовими особами).

Таким чином, доцільніше розглядати юридичну відповідальність у сфері захисту рослин крізь призму традиційної класифікації, з урахуванням особливостей предмета регулювання – захисту рослин, навколишнього середовища та охорони здоров'я людей. Запровадження окремого виду «екологічно-правової відповідальності» може ускладнити правозастосування та розмити межі існуючих правових інститутів.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про захист рослин», «порушення законодавства про захист рослин тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законом». У цій статті наведено невичерпний перелік правопорушень у сфері захисту рослин, за які особа може бути при-

тягнута до відповідальності. З огляду на її зміст, такі порушення можна умовно поділити за предметною спрямованістю: 1) порушення, що спричиняють поширення шкідливих організмів, зокрема через недотримання технологій вирощування чи зберігання рослин та несвоєчасне проведення профілактичних заходів; 2) порушення екологічного характеру, пов'язані з недотриманням вимог екологічної безпеки, що призводять до пошкодження рослин, погіршення якості продукції або забруднення довкілля; 3) порушення інформаційного порядку, зокрема приховування або спотворення відомостей про загрозу шкідливих організмів для посівів, насаджень чи продукції рослинного походження; 4) порушення, пов'язані із засобами захисту рослин: незаконний обіг чи використання незареєстрованих препаратів, застосування засобів із закінченим терміном придатності, недотримання регламентів або відсутність посвідчень у виконавців робіт; 5) порушення, пов'язані з контролем і державним наглядом: відмова від пред'явлення продукції для огляду або невиконання законних вимог посадових осіб Держпродспоживслужби; 6) інші порушення, відповідальність за які передбачена спеціальними законами [5].

У контексті прийняття нового законодавства – Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», який набере чинності у 2028 році, слід зазначити положення, що стосуються юридичної відповідальності (ст. 88). Новий закон пропонує систематизацію правопорушень за трьома основними групами, що відображають ступінь суспільної небезпечності діянь та сферу правового регулювання: 1) порушення, пов'язані з обігом засобів захисту рослин: застосування незареєстрованих засобів, їх зберігання та використання без належного маркування, порушення правил транспортування, торгівлі та застосування; 2) порушення, що стосуються процедури фітосанітарного контролю та нагляду: перешкоджання інспекторам у проведенні оглядів, надання недостовірних відомостей під час експертизи, невиконання рішень щодо локалізації або ліквідації спалахів шкідливих організмів; 3) порушення, що станов-

лять загрозу довкіллю та здоров'ю населення: несанкціоноване або масове використання препаратів, які можуть негативно впливати на нецільові організми, забруднення ґрунтів, води або повітря засобами захисту, порушення правил поводження з відходами засобів захисту рослин [6].

Основна відмінність між чинним і новим законодавством полягає в підході до визначення і застосування санкцій: чинний закон окреслює перелік правопорушень та види відповідальності без конкретизації розмірів штрафів, тоді як новий закон орієнтований на гармонізацію з європейськими стандартами та передбачає жорсткіші санкції, зокрема шляхом прив'язки розміру штрафів до мінімальної заробітної плати.

Таким чином, правопорушення у сфері захисту рослин слід розглядати як протиправні, винні дії або бездіяльність, що порушують законодавство щодо використання засобів захисту рослин, обігу рослинної продукції та заходів із запобігання, виявлення та ліквідації шкідливих організмів, і за які передбачено кримінальну, адміністративну, цивільну чи дисциплінарну відповідальність.

Варто відзначити, що кримінальні правопорушення у сфері охорони довкілля мають високу латентність, що ускладнює їх виявлення та оперативне реагування правоохоронних органів, а також ефективне запобігання екологічній злочинності. Це пояснюється, зокрема, недостатнім усвідомленням масштабів таких порушень як серед населення, так і на рівні органів влади. При цьому екологічні злочини становлять серйозну загрозу суспільній безпеці, оскільки їхні наслідки виходять за межі економічної шкоди: вони руйнують екосистеми, негативно впливають на здоров'я людей і можуть спричинити віддалені ризики, включно з генетичними, для майбутніх поколінь.

В українському законодавстві основним кримінальним нормативом у цій сфері є ст. 247 Кримінального кодексу України (Розділ VIII «Кримінальні правопорушення проти довкілля») [7], яка передбачає відповідальність за порушення законодавства про захист рослин.

Кримінальна відповідальність у сфері захисту рослин настає у випадках, коли порушення фітосанітарних вимог, недотримання правил боротьби зі шкідниками або хворобами рослин спричиняє значні наслідки. Основна відмінність кримінального правопорушення від адміністративного полягає саме у наявності тяжких наслідків, які оцінюються за низкою критеріїв: масштаб масових спалахів захворювань рослин (епіфітотій), рівень ураження сільськогосподарських культур та зниження їх продуктивності, шкода для людей, екосистем, тваринного світу та аграрного виробництва, а також площі земель, що стали непридатними для використання, і витрати на ліквідацію наслідків порушення. Такий підхід дозволяє об'єктивніше визначити ступінь суспільної небезпеки правопорушень у цій сфері та адекватно застосовувати санкції для попередження масштабних збитків і забезпечення стабільності агроєкосистем.

Кримінальна відповідальність у цій сфері виконує подвійну функцію: вона передбачає покарання винної особи та одночасно має превентивний характер, спрямований на запобігання масштабним екологічним і економічним збиткам, що можуть виникати через порушення фітосанітарного законодавства. Тому ефективне застосування кримінально-правових норм у сфері захисту рослин є необхідною умовою сталого розвитку аграрного сектору та охорони навколишнього середовища. Втім, сучасні розміри кримінальних санкцій часто не відповідають реальному обсягу шкоди, яку завдають правопорушення природному середовищу.

У науковій літературі неодноразово підкреслюється потреба посилення кримінально-правових санкцій за порушення екологічної безпеки, включно з порушеннями законодавства про захист рослин. Дослідники зазначають, що чинний рівень кримінальної відповідальності недостатньо ефективний у стримуванні правопорушників і не відображає справжньої суспільної небезпеки дій, які призводять до значних екологічних або аграрних втрат [2, с. 12]. Особливо це стосується випадків недбалого або умисного розповсюдження шкідливих організмів, використання заборонених засобів захисту рос-

лин, забруднення сільськогосподарських угідь або ігнорування рішень фітосанітарних органів, що в окремих ситуаціях може призвести до катастрофічних наслідків.

Що стосується адміністративної відповідальності у сфері захисту рослин, слід відзначити, що фахівці з адміністративного права виділяють її специфіку у випадках екологічних правопорушень. Вона полягає у взаємодії адміністративних та екологічних чинників, які визначають зміст відповідних правовідносин. Особливою підставою для такої відповідальності є вчинення екологічного адміністративного правопорушення, що завдає шкоди довкіллю або створює загрозу його порушення. У цьому контексті врахування екологічного аспекту під час правозастосування дозволяє забезпечити повноцінний адміністративно-правовий захист природних об'єктів та посилити ефективність заходів охорони навколишнього середовища [8, с. 9].

Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про захист рослин виступає ключовим механізмом державного контролю, спрямованим на забезпечення дотримання вимог фітосанітарного нагляду, карантину та охорони рослин. Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [9], законодавець передбачив широкий перелік правопорушень, пов'язаних із недотриманням норм щодо запобігання поширенню шкідників, хвороб рослин та карантинних організмів, а також із порушенням процедур фітосанітарного контролю.

Відповідно до КУпАП, до адміністративних правопорушень у сфері захисту рослин належать: 1) порушення законодавства про захист рослин, що включає недотримання встановлених норм щодо заходів боротьби зі шкідниками та хворобами рослин, а також порушення порядку застосування засобів захисту рослин (ст. 83-1); 2) незаконне ввезення, вивезення або транзит об'єктів регулювання без проходження фітосанітарного контролю, що може спричинити поширення карантинних організмів (ст. 106); 3) невиконання законних вимог посадових осіб, які здійснюють державний контроль у сфері захисту рослин, зокрема ігнорування

приписів, постанов або вимог щодо усунення порушень (ст. 188-12); 4) невиконання законних розпоряджень Головного державного фітосанітарного інспектора України, головних державних фітосанітарних інспекторів та державних фітосанітарних інспекторів щодо усунення встановлених порушень у сфері карантину та захисту рослин (ст. 188-26).

Такий підхід відповідає принципу взаємозалежності юридичної та фактичної підстави відповідальності, адже лише за умов правової визначеності та наявності встановленого факту порушення можуть реалізуватися повноваження уповноважених органів із притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності у сфері фітосанітарного контролю.

Останнім видом юридичної відповідальності, що заслуговує уваги в межах цього дослідження, є цивільно-правова відповідальність. Вона спрямована насамперед на відшкодування заподіяної шкоди та відновлення порушеного природного середовища. Ця форма відповідальності регулюється положеннями Цивільного кодексу України та передбачає як компенсацію економічних збитків, так і стягнення неустойки. Екологічна шкода може проявлятися в матеріальних втратах, наприклад, у зниженні цінності природних ресурсів через забруднення вод, деградацію ґрунтів або вирубку лісів, а також у порушенні екосистем, наслідки яких часто неможливо повністю відновити [1, с. 257–258].

У сучасних умовах цивільно-правова відповідальність має виконувати не лише відновлювальну, а й превентивну функцію, стимулюючи суб'єктів природокористування дотримуватися екологічного законодавства та впроваджувати заходи для збереження біорізноманіття й стабільності агро-екосистем.

В Україні цивільно-правова відповідальність за порушення у сфері захисту рослин передбачає обов'язок відшкодування заподіяної шкоди майнового або немайнового характеру. Вона регулюється Цивільним кодексом України [10], Законами «Про захист рослин» та «Про пестициди і агрохімікати», а також іншими нормативно-правовими

актами. Відповідальність несуть фізичні та юридичні особи, які порушили вимоги щодо використання засобів захисту рослин, завдали шкоди здоров'ю людей або довкіллю, або порушили технологічні норми обробки культур. Відшкодування може здійснюватися як у грошовій формі (компенсація збитків, витрат на відновлення екосистем), так і в натуральній формі (відновлення пошкоджених об'єктів).

Цивільно-правова відповідальність застосовується до суб'єктів господарювання, державних органів та фізичних осіб, чий дії або бездіяльність спричинили матеріальну чи нематеріальну шкоду іншим особам або довкіллю. Вона може мати винний характер (у разі умислу чи необережності) або бути незалежною від вини, наприклад, у випадках діяльності з підвищеним екологічним ризиком.

До основних способів реалізації цивільно-правової відповідальності у сфері захисту рослин належать: відшкодування матеріальної шкоди (зокрема вартості втраченого врожаю, знищених насаджень, деградації ґрунтів), компенсація упущеної вигоди, усунення загрози екологічної шкоди, судовий захист порушених прав, а також превентивні механізми, такі як страхування екологічних ризиків або включення відповідних умов у договори. Така відповідальність виконує одночасно компенсаційну та превентивну функції, сприяючи зменшенню екологічних ризиків і забезпеченню сталого використання засобів захисту рослин.

Юридична відповідальність у сфері захисту рослин охоплює кримінальну, адміністративну та цивільно-правову форми, кожна з яких має власні особливості залежно від тяжкості правопорушення, характеру шкоди та способів реагування держави. Кримінальна відповідальність застосовується за тяжкі наслідки для агроекосистем і здоров'я людей, адміністративна – за порушення фітосанітарних норм, а цивільно-правова – для відшкодування шкоди та відновлення природного середовища. Такий підхід забезпечує комплексний захист рослинного світу та стабільність аграрного сектору.

Водночас аналіз законодавства та наукових досліджень вказує на потребу посилен-

ня ефективності цих механізмів, зокрема кримінально-правових санкцій, адміністративного контролю та превентивних заходів цивільно-правової відповідальності. Комплексне застосування всіх форм юридичного впливу дозволяє не лише карати порушників, а й запобігати шкоді, сприяючи дотриманню екологічних норм та сталому розвитку аграрних і природоохоронних відносин.

Висновки

Юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту рослин є комплексним правовим інститутом, який включає кримінальну, адміністративну та цивільно-правову форми. Кожен вид відповідальності має власні особливості залежно від тяжкості правопорушення, характеру завданої шкоди та механізмів реагування держави. Кримінальна відповідальність застосовується у випадках тяжких наслідків для довкілля, агроекосистем та здоров'я людей і поєднує каральні та превентивні функції. Адміністративна відповідальність спрямована на забезпечення дотримання фітосанітарних норм та процедур контролю, а цивільно-правова відповідальність покликана відшкодувати шкоду, відновлювати порушене природне середовище та стимулювати суб'єкти природокористування дотримуватися законодавства. Такий багаторівневий підхід дозволяє забезпечити комплексний захист рослинного світу, стабільність аграрного сектору та збереження екосистем, що є важливим для сталого розвитку та безпеки держави.

Аналіз чинного законодавства та наукових досліджень свідчить про наявність певних прогалин у сфері правового регулювання: кримінально-правові санкції недостатньо суворі, механізми адміністративного контролю потребують удосконалення, а превентивні інструменти цивільно-правової відповідальності застосовуються обмежено. У зв'язку з цим підвищення ефективності юридичної відповідальності вимагає вдосконалення законодавчої бази, систематизації видів правопорушень та санкцій, посилення превентивних заходів і гармонізації національного законодавства з міжнародними фітосанітарними стандартами. Комплексне

застосування всіх форм юридичного впливу дозволяє не лише притягати винних осіб до відповідальності, а й запобігати шкоді рослинному світу, забезпечуючи дотримання екологічних норм і сталий розвиток аграрного та природоохоронного секторів України.

Література

1. Сухоребра Т.І. Концептуальні засади адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері охорони природи. дис. на здоб. н. ст. док. юр. наук за спеціальністю 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2024. 444 URL: https://www.wunu.edu.ua/svf/svf_D/suhorebra/Sukhorebra_dis.pdf
2. Басай О.В. Правовий режим рослинного світу України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Івано-Франківськ, 2008. 214 с.
3. Гетьман А.П. Екологічне право України. Академічний курс: розділ М И Екологічне право України. Академічний курс : підручник I за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. - 2-ге вид. Київ: Юрид. думка, 2008. 720 с.
4. Мальчик О. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про захист рослин. Knowledge, Education, Law, Management 2024 No 8 (68) с. 116-121 URL: <https://kelmczasopisma.com/public/en/viewpdf/12888>
5. Про захист рослин: Закон України від 14.10.1998 № 180-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/180-14>
6. Про державне регулювання сфери захисту рослин: Закон України від 17.12.2024 № 4147-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4147-20>

SUMMARY

The article presents a comprehensive analysis of legal liability for violations of legislation in the field of plant protection. The concept, types, and features of applying criminal, administrative, and civil liability are examined. Key issues in legal regulation and enforcement practice are identified, including insufficiently strict sanctions, unclear control mechanisms, and limited use of preventive measures. Directions for improving legislation are proposed, including the systematization of types of offenses, strengthening preventive measures, and harmonization with international standards. The integrated application of all forms of legal influence contributes to effective plant protection, compliance with environmental norms, and sustainable development of Ukraine's agricultural and environmental sectors.

Keywords; legal liability, plant protection, criminal liability, administrative liability, civil liability

[rada.gov.ua/go/4147-20](https://zakon.rada.gov.ua/go/4147-20) Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>

7. Куян І.А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2001. 18 с.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 01.10.1996 р. № 8073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ed19961001#Text>

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>